

Ștefan OPREA

Argumente istorice și culturale

La Iași, s-a desfășurat în octombrie 2002, Festivalul Internațional de Teatru Evreiesc „Avram Goldfaden”, prin care s-a sărbătorit împlinirea a 125 de ani de existență a teatrului idiș în lume.

Două sunt temeiurile organizării acestui Festival la Iași: unul de ordin cultural, iar celălalt de ordin istoric. Dacă temeiul cultural e de la sine înțeles, cel istoric e motivat de actul de naștere al teatrului idiș, act „semnat” în acest oraș, în august 1876. O interesantă conjuncție a acestui eveniment cu viața culturală în general și cu viața teatrală ieșeană în particular e semnalată de pana celui mai autorizat critic teatral al vremii, Mihai Eminescu. Într-o „notă teatrală” din ziarul „Curierul de Iași” (20 august 1876), cronicarul semnală prezența unei trupe de tineri actori evrei care, într-o grădină de pe Ulița Mare, au înființat „un mic teatru de vară în limba evreiască [...] Trupa, venită din Rusia și compusă din vreo șase inși (toți bărbați), are un repertoriu caracteristic, care atinge numai viața casnică și religioasă a evreilor. Astfel, joi 19 august, s-au jucat: 1. *Lumea ca un paradis* (cîntecel satiric); 2. *Filosoful civilizat și hasidul (habotnicul) luminat* (dialog); 3. *Socrul și ginerele*; 4. *Fișel harabagiul cu rîndașul său Sider* (comedie). Despre piese avem puține de zis – ele nu prezintă vreun mare interes dramatic, dar jocul actorilor a fost excelent”. În continuare, criticul comenta în termeni laudativi jocul fiecărui interpret, oprindu-se la directorul trupei care, era Avram Goldfaden: „directorul trupei are un glas simpatic (bariton) și figură plăcută”. Este, aceasta, prima mențiune critică referitoare la nașterea teatrului evreiesc.

Mult mai târziu, în 1939, Mihail Sebastian – într-un articol din Revista Fundațiilor Regale („Eminescu, cronicar dramatic”) – semnală, cu nedisimulată bucurie, această cronică teatrală: „... ce infinit respect trebuie să fi avut [Eminescu] pentru munca actorului și ce nestinsă curiozitate pentru lumina scenei, a oricărei scene, pentru ca redactorul antisemit al <<Curierului de Iași>> să scrie călduroasa cronică [...]. Este poate, în această surprinzătoare cronică, ceva mai mult decât un act de dreptate; este solidaritatea omului de teatru cu viața de zbucium a scenei, cu munca naivă, necăjită și totuși inspirată a unor actori de care totul îl desparte, absolut totul, dar de care îl apropie respectul meseriei făcută cu bună credință și pasiunea comună pentru misterul etern al teatrului”.

Așadar, teatrul evreiesc s-a născut în ziua de 19 august 1876, iar orașul Iași, a fost leagăn – recunoscut ca atare de toți istoricii domeniului.

Un singur lucru greșise Eminescu în cronică sa: trupa nu venise din Rusia, cum menționează el, ci se înfiripase la Iași. Din zona menționată venise doar Goldfaden și nu venise ca om de teatru, ci ca jurnalist, atras de prestigiul recunoscut al presei ieșene în care dorea să se implice și să se afirme, încrezător în talentul său literar. Destinul îi rezervase însă altceva; întâlnind aici câțiva tineri animați de dorința de a face teatru și simținând el însuși chemare spre arta spectacolului, au hotărât împreună să înființeze un teatru. Și astfel s-a constituit mica trupă, Goldfaden a scris *ad-hoc* și și-a asumat și sarcini regizorale și actricești.

La grădina „Pomul verde” (care se afla pe locul unde se deschide azi frumoasa esplanadă din fața Teatrului Național), trupa a jucat până tocmai târziu. Publicul, compus – cum scrie Eminescu – „în mare parte din careligionari ai actorilor, petrece bine”. Când vremea s-a răcit, trupa a plecat la Botoșani, apoi la

Galați, Brăila și București, în 1877. Trupa se mărise, iar la Galați a apărut și prima actriță (până atunci, rolurile feminine fiind jucate în travesti); ea se numea Sara Segal și a avut o evoluție remarcabilă, devenind vedeta teatrului evreiesc sub pseudonimul Sofia Carp.

Peregrinările trupei Goldfaden continuă în Europa (Rusia, Polonia, Austria, Anglia) pentru ca apoi să se oprească în America unde obține succese deosebite până la moartea animatorului, în 1908.

Iată, deci, câteva argumente de ordin istoric și cultural care au stat la baza inițiativei Teatrului Național din Iași, organizatorul Festivalului.

Programul celor patru zile de Festival a fost bogat, atât în spectacole, cât și în manifestări complementare. Au fost prezente teatrele: Yiddishpiel Theater din Israel (*Zwei Kunilemel* de Avram Goldfaden, în regia lui Motti Awerbuch), Teatrul Evreiesc din București (*Cartea lui Ruth* de Mario Diamant, în regia lui Moshe Zassur și *Shylock* de Arnold Wesker, în regia lui Grigore Gonta), Rock Theater din Dresda (concert de muzică tradițională idiș), UNATC – București (*Tata are lagăr, one-woman-show*, după romanul Nightfather, în regia lui Erwin Șimșensohn, student la Cătălina Buzoianu) și evident, Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași (*Teibele și demonul ei* de Isaak Bashevis Singer, în regia lui Alexander Hausvater).

Shylock de Wesker

Au fost susținute conferințe despre teatrul evreiesc (Nahma Sandrow, profesoară la City University din New York; Motti Sandak, fondator al Organizației NCM, Israel), *workshop-uri* (Moshe Yassur), au fost vernisate expoziții de afișe și a fost lansat recentul volum dedicat actriței *Margareta Baci*, semnat de Sorina Bălănescu.

Am remarcat mai ales spectacolele *Shylock* și *Teibele și demonul ei*, excepționale prin valoarea textelor, a regiei și interpretării actoricești – Constantin Dinulescu în cel dintâi și Sergiu Tudose în cel de-al doilea.

Festivalul Internațional de Teatru Evreiesc „Avram Goldfaden” a fost un eveniment artistic a cărui reușită recomandă permanentizarea lui – idee care, de altfel, a fost pusă în discuție de către organizatori și participanți.